

6) [אבות פ"ב מ"ד].
7) וימלאו (ט. ט.) א. ג' י"ג וימלאו.
8) [אבות פ"ב מ"ד].
9) וימלאו (ט. ט.) א. ג' י"ג וימלאו.
10) [אבות פ"ב מ"ד].
11) [אבות פ"ב מ"ד].
12) [אבות פ"ב מ"ד].

תורה אור השלם

1. ובשבת צדיק מברכותיו
ועשה עול בכל התעבות
אשר עשה הרשע ועשה
יהי כל צדקתו אשר עשה
לא תהרבה במעלו אשר
קמל ובראיתו אשר הוא
בם ימות: ויחזק יי' כי

הנהגות הב"ח

6) תוס' ד"ה ל"ט וכו'
במילתין. י"ג ל"ט ל"ט פ"ק דף
ג' ע"ג נמוק ד"ה ה"ה
ל"ן: (ר"ה מפני וכו' היינו
דווקא בספק התפלה אבל
בדואי התפלה אוקומין:

הנהגות הגר"א

10) [א] ביום נקרא אלה שמנה.
ל"ב כ' אלה עונה בכל יו'.
ג' ר"ה אוקומין וכו' ועין
הגר"ם:

מוסף רש"י

במורה נבוכים
(פסחים ג.) מקור מברכי
מחמת (מסנה ח.) בראש
השנה נפקדה שרה רחל
והנה. כל זכוריה וכו'
ונגזר עליה היום (ר"ה
יא וכו' ימותו סו.) כ"ד
רבות. לה מפלה משה
מזכים כחפלה עליה על
כ"ד. וי"א כ"ד. וי"א
הנפלה. ואלו הנהגות
ל. אומרה ברכה רביעית
בפני עצמה. להנפלה
במחלה שנתו וכו' וכו'
מקום הדעת (נדח ט.).

רבינו ניסים

הני כ"ד והענינה כנגד מי
אמר ר' חלבו כנגד כ"ד
רננת שאמר שלמה. הא
מילתא פרישה בתלמוד
אין ישראל מביקין ובפרק
כ: בתענית וכו' (ו' ח' ח' ח'
ר' שמואל כנגד כ"ד
פעמים רנה תפלה חנה
שבוהובין בפרשת שלמה
בית השלחין (מועד קטן דף ט'
ובפרק כל ישראל יש להם
חלק דף ק' בשנה שבנה
שלמה את בית המקדש
ובקש להכניס ארון לכות
קדש הקדשים ובקש עשרים
זה בזה אמר כ"ד רננת כ"ד:

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

כ"ט.

עין משפט
גר מצוה

פ"א ב"מ מ"י מ"ה
תפלה ה' א' סג עין
יע עושי' א"ח מ"י ק"ט
ע"פ א'
מ"ג ג' ד' מ"י פ"ב ע"ש
ה' [ג] ג' א' ד' סג ע"ש
עושי' א"ח מ"י ק"ט ק"ט
א'
מ"ג ד' מ"י פ"ב ע"ש ה' מ'
סג עושי' א"ח מ"י ק"ט
ה' [ג] ג' א' ד' סג ע"ש
עושי' א"ח מ"י ק"ט ק"ט
א'
מ"ג ד' מ"י פ"ב ע"ש ה' מ'
סג עושי' א"ח מ"י ק"ט
ה' [ג] ג' א' ד' סג ע"ש
עושי' א"ח מ"י ק"ט ק"ט
א'

רבינו חננאל

הני עשרים וארבע
הענינה כנגד מי אמר ר'
חלבו כנגד כ"ד רננת
שאמר שלמה בשנה
שבהני ארון לכות קדש
הקדשים. וירושלמי: כ"ד
הענינה כנגד כ"ד פעמים
שכתוב בפרשת שלמה רנה
תפלה חנה. מאי מעין
שמהנה אשר רב אמר
מעין כל ברכה וכו'.
פירוש. מוכר שלם
ראשונה כסודן ואמר
ברכה רביעית חנו מאמר
דינה ביה והשכל באי חנו
הירצה. והחירונו תשובה
שלמה לפני. באי הורצה
בתשובה. מול לנו מלכותי
שפגנו באי חנו הרכבה
לסודן. ונאמר מהה למען
שמך באי נוגל ישראל.
העלה רמאה שלמה לכל
מכותינו באי ורפא חלי
עמי ישראל. וכו' שנתנו
כשנים השובות באי מברך
השנים. וקבענו יחד מארבע
כפות הארון באי מקבץ
נחיו עמי ישראל. מלך
עלינו אהה ה' לברך בחסד
וברחמים וצדקו כמשפט
באי מלך אהה צדק
ומשפט. את המים ואת
מלכותך. וזון במהרה
תעקר תשבר ותמגר ותכניע
אויבנו במהרה בימינו באי
שובר אויביו ומכניע ידיו.
ועל כל הבושתים כן יימו
רחמיך ושי' חלקנו ממהם
באי משען ובמבטח
לצדקים. בני ירושלים
במהרה ורסא דוד להוכיח
באי באי בונה ירושלים.
את צפת דוד עבדך תצמיח
והרשיענו באי מצמיח קרן
ישועה. קבל ברחמים את
תפלתנו באי שומע
תפלה. ויאמר שלם
אחרונת כתקנו. ושמואל
אמר רבינו. פי אומר
שלם כרכות הארבעות
כתקנו ומתחיל רבינו.
הכינו ה' אלקינו לדעת
דרכיך. מול לבבנו לשב
ליראתך. סלת ה' לנו להיות
גאולים. וחקנו ממעוקס
ודשנו בנאות ארצך.
ונפוצים מארבע חלקיך.
והתעבים השב צדק ומשפט.
ועל הרשעים תנף ידך.
וצדקים ישמחו בכנין עיך
ובתיקון היכלך ובצמיחת
קרן לודו עבדך וירכתו ו'
לבן יש משיתך. טרם נקרא
תענה באי שומע תפלה.
[ישלש אחרונות כתקנו].
ירושלמי: את תנא תני
שבע מעין יי'. ואית תנא
תני יי' מעין יי'. ואת דתני
זין מעין יי' מסייע ליה
לשמואל. ג' ראשונה ג'
אחרונה הרי יש. והבינו
ברכה אחרת שחתם בה
באי שומע תפלה הרי י'
מעין יי'. מאן דתני יי'
מעין יי' מסייע ליה לרב
דאמר התימה מעין כל
ברכה וברכה כאשר פירשנו

וישקוף. חשך לזכור אותה. לשון סוכה כדמרגמינן וישקוף וחסמכי
(בראשית טו): **רשע מעיקרו.** ושז מרשעו פעמים שחזר ונעשה
רשע: הוא ינאי. ששני צדקושיין (פ"ג דף טו.) שהיה חכמי ישראל:
ינאי רשע מעיקרו. ונעשה לדיק וחזר לרשעו: **דאחיל זב.**
החמיל לאומרה ונעשה צלמנעמיה:
לא שנו. הא דאמר רב יהודה מעלין
אותו: **שבע קולות.** בזמור קול ה'
על המים (ההלים טו): **שאמרה חנה.**
בפרשת עץ לבי (ש"א ז): **כ"ד רננת.**
בפרשת ועמוד שלמה (מלכים ב ח)
רנה תפלה חנה כלהו כ"ד איכא:
זימא דרממי. שהנהך נקס רממים
שצדקו עשרים זה צדק ולא ולא היו
מניחין להכניס ארון לכות קדשי
הקדשים כדאמר' צמועד קטן (דף
ט): **מעין כל ברכה.** אומר צוקר
ומברך על כל אחת ואחת: **הבינו.**
ואינו מברך אלא שומע תפלה בכל
הברכות ענין שלם לרשעות שלם
אחרונות. הבינו כנגד אלה חונן
ומול את לבנו כנגד השינוי שלמות
לנו כנגד סלת לנו להיות גאולים כנגד
גאולה וכן כולם: **בנאות ארצך.** לשון
נה כמו בנאות דשא ירדני (ההלים
טו) והוא כנגד ברכת השמים:
והסועים על דעקך. העוזרים על
דרכיך: **ישפטו.** כנגד לדיק ומשפט.
לשון אחר והסועים בנשפטו על דעקך
ישפטו השיבם ללמדם לפוטו כדכתיב
וכן עקר נראה יש וכן ב"ג: **ליט**
עלה אביי. לפי שדלגה הברכות וכולן
בברכה אחת: **כל השנה מי עבדין**
כרבי עקיבא. כלומר כשאנו מתפללין
י"ח שלמות מי עבדין כר' עקיבא
לומר ברכה רביעית בפני עצמה
דהשמה כשמתפללין הבינו נעניד
כומיה: **שבע תקון.** שלם לרשעות
ושלם אחרונות והבינו: **ונכללה.**
להדלה: **מכלל.** בחון הבינו כדך
שהוא כוללה בחון הדעת ויאמר
הבינו ה' אלהינו המגדיל כי קדש
לחול לדעת דרכיך: **לאטרודי.**
לנעוה: **בסלת.** התפלה יכול אדם
לכון דעתו יותר מן האמנע: **בצרות**
גמשים. הוכיח בעלמא הוא לפיכך
מחזירין אותו שאינה תפלה שיכול
לאומרה בשומע תפלה: **יחידי.** מחזירין
אותו: **כצבור.** יחיד המתפלל עם הצבור:
דאדכר קודם ש"ס. אין מחזירין
אותו שיכול לאומרה בשומע תפלה:
מתחננים

דף ט) שאל אדם לרבי צדוק דוקא
לרבינו כגון שיש לו חולה בחון ביתו או
שצריך שדה מים דהוא מעין תפלה
וכן שאלה אצל הוכרה והדלה ושאר
שנחים אסור שאינה מעין שו"ת
ונראה שכל האומר כרוך אלה ה'
שו"ת אחר שקים דברי תמונים
מיושב מגונה כדאמר' (מגילה דף י"ח.)
מכאן ואילך אסור לספר בשבחו
של מקום כלומר להוסיף זכרות על
אלו ואפילו אם נאל להתפלל שמהנה
עשרה עוד פסע אחרת אסור
שנראה כמקוץ על הזכרות וכו'
דאמר לעיל (כ"ה) ולוי שימתפלל
אדם כל היום (ט) היינו דוקא ספק
התפלל אצל ודאי אוקומין לעיל
שפוסק אפי' צלמנע זכרה כשמואל
בפרק מי שמתו (סס) ומה שלים
כזכר שנה שנה היינו להזיל רבים
ידי חונתן ומה שמתפלל בלחש היינו
כדי להסדיר תפלתו כדמוקמינן בפרק
במרה דר"ה (דף ל"ד):
הא

אומר מעין שמנה עשרה: מאי מעין רב אמר מעין כל ברכה
וברכה ושמואל אמר הבינו ה' אלהינו לדעת דרכיך ומול את לבנו ליראתך
ותסלח לנו להיות גאולים ורחקנו ממכאובינו ודשנו בנאות ארצך ונפוצותינו
מארבע חלקיך והתעבים על דעתך ישפטו ועל הרשעים תנף ידך וישמחו
צדקים בבנין עירך ובתיקון היכלך ובצמיחת קרן לודו עבדך ובעיריכת נר
לבן יש משיחך טרם נקרא [א] אתה תענה ברוך אתה ה' שומע תפלה [ב] לייט
עלה אביי אמאן דאמר רבינו הבינו אמר רב חנמן אחר שמואל רכל השנה
כולה מתפלל אדם הבינו חון ממוצאי שבת וממוצאי ימים טובים מפני
שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת מתקוף לה רבה בר שמואל ונימרה ברכה
רביעית בפני עצמה מי לא תנן [ב] אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה
הבינו ה' אלהינו המגדיל כי קדש לחול לדעת דרכיך: **לאטרודי.**
לנעוה: **בסלת.** התפלה יכול אדם לכון דעתו יותר מן האמנע: **בצרות**
גמשים. הוכיח בעלמא הוא לפיכך מחזירין אותו שאינה תפלה שיכול
לאומרה בשומע תפלה: **יחידי.** מחזירין אותו: **כצבור.** יחיד המתפלל עם הצבור:
דאדכר קודם ש"ס. אין מחזירין אותו שיכול לאומרה בשומע תפלה:
מתחננים
ר' אליעזר אומר בהוראה [ב] אמו כל השנה כולה מי עבדין כר' עקיבא דהשתא נמי נעביד כל השנה כולה
מאי טעמא לא עבדין כר"ע תמני סרי תקון תשסרי לא תקון הכא נמי שבע תקון חמני לא תקון
מתקוף לה מר זוטרא ונכללה מכלל הבינו ה' אלהינו המגדיל כי קדש לחול לדעת דרכיך: **לאטרודי.**
לנעוה: **בסלת.** התפלה יכול אדם לכון דעתו יותר מן האמנע: **בצרות**
גמשים. הוכיח בעלמא הוא לפיכך מחזירין אותו שאינה תפלה שיכול
לאומרה בשומע תפלה: **יחידי.** מחזירין אותו: **כצבור.** יחיד המתפלל עם הצבור:
דאדכר קודם ש"ס. אין מחזירין אותו שיכול לאומרה בשומע תפלה:
מתחננים
ר' אליעזר אומר בהוראה [ב] אמו כל השנה כולה מי עבדין כר' עקיבא דהשתא נמי נעביד כל השנה כולה
מאי טעמא לא עבדין כר"ע תמני סרי תקון תשסרי לא תקון הכא נמי שבע תקון חמני לא תקון
מתקוף לה מר זוטרא ונכללה מכלל הבינו ה' אלהינו המגדיל כי קדש לחול לדעת דרכיך: **לאטרודי.**
לנעוה: **בסלת.** התפלה יכול אדם לכון דעתו יותר מן האמנע: **בצרות**
גמשים. הוכיח בעלמא הוא לפיכך מחזירין אותו שאינה תפלה שיכול
לאומרה בשומע תפלה: **יחידי.** מחזירין אותו: **כצבור.** יחיד המתפלל עם הצבור:
דאדכר קודם ש"ס. אין מחזירין אותו שיכול לאומרה בשומע תפלה:
מתחננים

לעלה. וסוגיא דשמעתא כשמואל רהטא, מיהו חזין ונתנו לצלוי כי הא רב כחפלה המנהה בעידנא דמפרהי, ולא חזין רבנן קשישא דהוה מחו בדייהו, ש"מ הלהכחא כותיה רוב. לייט עלה אבי אמאן דמצלי הבינו. ואפי' דליט אבי אמאן דמצלי הבינו, יש מי שאמר לכל מאן דאפשר ליה, אבל מאן דטרדי או ברוך לא לייט אביי. אמר ד' תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גשמים בתחיית המתים וכו'. ירושלמי: כ"ד יעצור כ"ס ר' תנחום, היה עומד בגשם והזכיר של גשם מחזירין אותו. כולו והזכיר בשל ובכחות לא חייבו חכמים לזכור ואם בא להזכיר מוכיח. לא דאמי הוא דמיקל להווא דלא מצלי ולא מיקל, בגשם והזכיר של אל אין מחזירין אותו, והתניא אם לא שאל בברכה השנים או שלא אמר בברכה גשמים מחזירין אותו, כההוא דלא אידכר לל טל ולא מסר.